

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: «ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА –
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
25 травня 2016 року

КИЇВ 2016

УДК 371.2:371.8:378.4(063)
ББК Ч 448.оя431+Ч420я431
А437

Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції 25 травня 2016 р. Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2016. – 296 с.

До наукового збірника увійшли статті та тези доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад (25 травня 2016 року, м. Київ), що проводилася на базі кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету спільно з іншими науковими установами та навчальними закладами освіти України. Адресований науковцям, викладачам ЗНЗ і ВНЗ, аспірантам і працівникам галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (голова);

Черіпко С. І., заступник директора Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бруяка О. О., кандидат технічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Приходько О. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент, кафедра базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету.

ЗМІСТ

<i>Алієв Октай.</i> Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану	8
<i>Анненков Віктор.</i> Професійне самовизначення студентської молоді промислово-економічного коледжу Національного авіаційного університету як умова забезпечення якості підготовки фахівців	10
<i>Анпілогова Тетяна.</i> Роль мотивації при навчанні іноземної мови студентів-економістів	15
<i>Анфілова Аліна.</i> Інтеграція елементів дистанційного навчання у середній школі: засоби, методи та форми	17
<i>Балицька Валентина, Ярицька Лідія.</i> Особливості поглибленого вивчення фізики в технічних вузах.....	20
<i>Башиманівська Любов.</i> Художньо-естетичний розвиток учнів у сучасному медійному просторі.....	21
<i>Безсмертна Вікторія.</i> Розвиток лідерства у діяльності центрів гендерної освіти при вищих навчальних закладах	24
<i>Березнікова Наталія.</i> Аспекти застосування педагогічних методик та ІТ в оцінюванні якісних навичок усного та писемного мовлення фаховою іноземною мовою студентів технічних спеціальностей	27
<i>Біляковська Ольга.</i> Портфоліо як альтернативний метод оцінювання навчальних досягнень учнів.....	29
<i>Бобро Тетяна.</i> Особливості підготовки старшокласників до зовнішнього незалежного оцінювання з фізики	32
<i>Бруяка Ольга.</i> История создания, современное состояние и перспективы применения наноструктур	34
<i>Бугайов Олександр.</i> Методичні аспекти викладання англійської граматики (на прикладі займенника «ІТ»)	37
<i>Волкова Елеонора.</i> Підготовчі курси як перехідний етап до навчання у ВНЗ	40
<i>Воробйов Леонід.</i> Робота педагога з обдарованими учнями у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи	42
<i>Гагола Оксана.</i> Особливості профорієнтаційної роботи в школі.....	46
<i>Гордієнко Катерина.</i> Освіта за кордоном не виходячи з дому: міф чи реальність?	50
<i>Грибан Галина.</i> Використання інноваційних методів навчання на уроках пунктуації як один із ефективних засобів формування мовної особистості	53
<i>Грищенко Олександра.</i> Стадії торгівлі жінками в Україні	56
<i>Грищенко Світлана.</i> Процес самовдосконалення майбутніх педагогів в системі безперервної освіти	58
<i>Гусак Ірина.</i> Використання інноваційних методик у навчальному та позанавчальному процесах як можливість формування особистості майбутнього молодшого спеціаліста	61
<i>Гутич Емілія.</i> Проблеми впровадження профільного навчання: підготовка спеціалістів	64
<i>Даценко Віта, Диманов Богдан.</i> Роль дисципліни «Хімія» у системі вищої технічної освіти.....	67
<i>Дем'янчик Катерина.</i> Навчання писемного мовлення (авторська програма факультативного курсу для учнів 10–11-х класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов)	69
<i>Денисевич Олена, Тверда Райса.</i> Креолізований текст у видавничій справі.....	72
<i>Дідик Наталія.</i> Акмеологічні моделі професійної підготовки соціального педагога і соціального працівника	74
<i>Дунаєва Лариса, Нікогосян Ольга.</i> Результати впровадження інноваційної ступеневої освітянської моделі «Школа–Коледж–Університет» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова	77
<i>Єгорова Лілія.</i> Вдосконалення засобів діагностики знань з хімії за рахунок впровадження новітніх інформаційних технологій.....	80
<i>Єрмеєв Олександр.</i> Проблеми викладання навчальної дисципліни «Історія України» в контексті сучасних суспільно-політичних змін.....	87
<i>Єфремова Олена.</i> Соціально-правові засади протидії торгівлі дітьми	87
<i>Єщенко Марина.</i> Роль профорієнтаційної роботи в системі довузівської підготовки.....	89
<i>Жирська Галина.</i> Формування дослідницької компетентності у процесі вивчення біології як засіб професійного самовизначення і саморозвитку школярів	94
<i>Зінченко Світлана.</i> Центр освіти дорослих як інноваційний осередок навчання різних категорій дорослого населення.....	97
<i>Іванюк Інна.</i> Профільна школа правознавчого спрямування в контексті проблем неперервності освітнього процесу.....	99
<i>Ілліна Ольга.</i> Професійна орієнтація в соціальній роботі з дітьми-інвалідами	102
<i>Казмірчук Юлія.</i> Реалізація компетентнісного підходу до викладання біології та екології в системі неперервної освіти	105
<i>Калюжска Наталія.</i> Шляхи реалізації компетентнісного підходу в системі неперервної освіти	107
<i>Караманов Олексій.</i> Візуальна репрезентація міжкультурного діалогу в музеї у контексті реалізації	

інноваційних освітніх проєктів.....	111
Карпенко Євгенія, Зубрицька Ольга. Формування у дітей молодшого шкільного віку англomовної лексичної компетентності на уроках англійської мови за допомогою казки.....	114
Катрич-Домалевська Людмила. Робота з обдарованими дітьми: досвід та перспективи.....	116
Кашикарьова Людмила. Сучасні підходи до професійної орієнтації старшокласників.....	118
Козлова Наталія. Діагностико-прогностичне спостереження за якістю навчання старшокласників – запорука підготовки до навчання у вищому навчальному закладі.....	122
Кравець Ірина, Цура Оксана. Організація науково-дослідницької діяльності гімназистів.....	124
Кресан Ольга. Усвідомлення життєвих подій абітурієнтами ВНЗ (на прикладі вступу до університету).....	126
Кресан Тетяна. Змістовий компонент професійної підготовки бакалаврів дошкільної освіти в університетах США.....	128
Крещанова Світлана. Застосування інформаційно-комунікативних технологій у викладанні іноземної мови для оптимізації навчального процесу.....	131
Лаврова Алла. Соціальні мережі як засіб організації та проведення навчального фізичного експерименту.....	136
Лазоренко Наталія. Проблема профільного навчання у вітчизняній науці та практиці.....	138
Левченко Фессалоніка. Стан сформованості у старшокласників готовності до вибору професії за типом «Людина – Людина».....	141
Лов'янова Ірина. Компетентнісний підхід до навчання старшокласників математики у системі психолого-педагогічних підходів до особистості випускника профільної школи.....	145
Лозбина Альона. Сучасна система організації навчального процесу і шляхи її удосконалення.....	149
Максимчук Віра, Марчук Галина, Фурса Любов. Музей в освітньому просторі коледжу: музейно-педагогічний проєкт «Жива історія коледжу».....	152
Маліновська Тетяна. Використання інноваційних технологій на уроках розвитку зв'язного мовлення як необхідна умова формування творчого мислення учнів.....	154
Муранова Наталія. Сучасні тенденції забезпечення якісної підготовки до зно та здійснення вдалого професійного вибору в середовищі вищої школи.....	157
Нечерда Валерія. Дослідження сучасного стану сформованості просоціальної поведінки учнів старшої школи.....	162
Одарченко Наталія, Шуда Ірина. Співпраця у системі «ЗНЗ–ВНЗ» як умова поліпшення якості професійної освіти.....	165
Олександрук Ірина. Використання проєктних технологій на уроках української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах.....	168
Омельченко Лідія. Компетентнісний підхід у вивченні української мови та літератури.....	171
Опалюк Тетяна. Теоретичні аспекти забезпечення неперервної освіти в системі професійного становлення та розвитку вчителя.....	174
Ортеменка Євгенія. Моніторинг підготовленості студентів-медиків шостого курсу до складання тестового ліцензійного іспиту: крок–2.....	177
Островська Людмила. Сучасні підходи до організації контролю та моніторингу знань учнів.....	179
Павлик Надія. Зміст поняття «неперервна освіта».....	183
Плужник Оксана. Освіта дорослих як складова неперервної освіти.....	185
Полющенко Ірина. Формування алгоритмічного мислення як показника рівня сформованості інформаційної культури фахівців-економістів.....	188
Присяжнюк Галина. Висвітлення проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій з метою формування знань і вмінь учнів ЗНЗ у психолого-педагогічній літературі.....	191
Проботюк Ольга. Профільне навчання української мови у старшій школі як чинник реалізації державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.....	194
Рахманов Віталій. Використання тестових технологій у навчальному процесі освітньо-інформаційного середовища вищого технічного навчального закладу.....	198
Руденко Анастасія. Особливості електронної освіти в Україні.....	201
Руденко Анна. Актуальність вивчення соціально-політичних наук у середній та вищій школі.....	203
Руденко Лариса, Литвин Андрій. Професійна орієнтація молоді на здобуття робітничого фаху в закладах профтехосвіти.....	205
Руденко Федір. Інноваційні підходи щодо можливості контролю знань при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін.....	209
Свентицька Валентина, Муранов Андрій. Методи систематизації знань з фізики на основі використання математичного апарату диференціального числення.....	212
Седляр Михайло. Підготовка педагогічних працівників як актуалітет інноваційного розвитку	

економіки України	217
Сергійчук Олена. Формування методологічної культури майбутнього педагога.....	221
Ситняківська Світлана, Хливнюк Микола. Білінгвальне навчання в системі неперервної освіти як чинник ефективної підготовки майбутніх фахівців	224
Сіткар Віктор, Сіткар Степан. Діагностика в професійній орієнтації та профвідборі учнів: з досвіду роботи центру довузівської підготовки	227
Смарчевська Людмила. Актуальні напрямки, досвід і проблеми організації роботи з обдарованими студентами	230
Смовженко Людмила. Інтерактивні лекції в межах курсу «Методика викладання іноземних мов у вищій школі» для студентів-сходознавців.....	234
Тарасюк Василь, Муранов Олександр. Особливості викладання теми «Ірраціональні нерівності» з дисципліни математика.....	238
Ткаченко Маргарита. Уявлення студентської аудиторії про болонський процес: соціологічне дослідження.....	242
Трегубова Галина. Формування мовної, мовленнєвої і комунікативної професійних компетентностей студентів ВНЗ.....	245
Триколенко Софія. Залучення творчої молоді до виставкових проєктів як невід’ємна складова мистецької освіти	249
Тупікова Ганна. Патріотичне виховання майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва в системі неперервної освіти.....	252
Федорова Ніна. Творчий учитель – творчий учень	254
Франчук Тетяна. Контроль у системі компетентнісної професійної освіти як умова забезпечення її неперервності.....	259
Харицька Лариса. Шкільний сленг як складова питання культури мовлення учнівської молоді.....	262
Харицька Світлана, Шостак Оксана. Проблеми викладання іноземної мови у різнорівневих групах...266	266
Хоботова Еліна, Калмикова Юлія. Єдинство образовательного процесса по химии в средней и высшей школе	269
Хребет Валерій. Візуалізація перетворень елементарних функцій на заняттях з математики.....	270
Ченур Ольга. Педагогічні особливості активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови	273
Черіпко Сергій. Особливості творчості Михайла Драй-Хмари в контексті вивчення української літератури	277
Черкасова Лариса. Хмарні технології у системі роботи навчального закладу.....	279
Швець Іван. Фізико-хімічні та технологічні аспекти отримання полімеркомпозиційних полінаповнених клейових систем з керованими властивостями	282
Швець Оксана. Категоріальний аналіз поняття «поетичний твір» за допомогою методу контент-аналізу	285
Шевченко Віта. Громадянськість української молоді у формуванні особистості молодшого спеціаліста	288

4. Ключко А. М. Торгівля дітьми як соціальна проблема в Україні / А. М. Ключко, М. І. Бардакова // Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: Матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 18–19 травня 2012 р.). – Одеса : у 2-х ч. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – Ч. 2. – С. 91-93.
5. Зеленецький В. С. Пределы развития общей теории борьбы с преступностью / В. С. Зеленецький // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. / ред-кол. : В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2010. – Вип. 20. – 326 с.
6. Левченко К. Б. Торгівля людьми: міф чи реальність? / К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 9. – С. 6–7.
7. Довідник з реабілітації та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми, та проведення наради з випадку (кейс-конф.) / [укл. : Ігнат'єва А. М., Кальбус О. В., Мручковська Е. М.]. – К.–Чернівці : Книги XXI, 2010. – 116 с.
8. Боротьба проти використання праці дітей та протидія торгівлі дітьми (матеріали МОМ). – К. : Міжнародне бюро праці. 2005. – 30 с.

УДК 373.3

Ещенко Марина, м. Слов'янськ

РОЛЬ ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті подано ґрунтовний аналіз проблеми профорієнтаційної діяльності в системі довузівської підготовки. Розкрито важливу роль профорієнтаційної роботи в довузівській підготовці. Підкреслено важливість свідомого вибору майбутньої професії для випускників та старшокласників ЗНЗ. Схарактеризовано та уточнено поняття «професійна орієнтація». Зазначено основні складові профорієнтаційної роботи. Доведено необхідність профорієнтаційної роботи серед старшокласників. Висвітлено досвід профорієнтаційної діяльності у часи УРСР. Систематизовано періоди становлення та розвитку вітчизняної профорієнтаційної роботи в Україні. Запропоновано ввести спекурс у навчальному процесі старшокласників ЗНЗ.

Ключові слова: вибір професії, довузівська підготовка, професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, спекурс, старшокласник.

The article contains a detailed analysis of the career-oriented activities in the pre-university preparation. The important role of career guidance in the pre-university preparation is revealed. The importance of conscious choice of future profession for graduates of high school and secondary school is emphasized. The author has determined and specified concept of "professional orientation". In the article are outlined the components of career guidance, the necessity of career guidance among the high school students, the experience of proforfientation in the times of Ukrainian SSR. The author also systematized the periods of the formation and development of national vocational work in Ukraine. The article also proposes to introduce a special course for the seniors in the learning process school.

Keywords: choice of profession, Pre-training, vocational guidance, vocational work, a special course, senior.

Вибір професії – один із найсерйозніших кроків, що має здійснити молода людина. Від того, чи відповідає обрана професія здібностям, інтересам і нахилам учня, чи є попит на цю професію на ринку праці, чи дає вона можливість кар'єрного зростання, залежить, як складеться подальше життя підлітка. Проте усвідомлено й обдумано здійснити цей вибір дуже складно.

Сучасним молодим людям досить складно зорієнтуватися у широкому світі сучасних професій і обрати майбутню професію з урахуванням свого покликання, нахилів та здібностей. Останнім часом у навчальних закладах послабилася робота з профорієнтації учнів, втрачаються зв'язки з виробництвом, що негативно впливає на професійне спрямування та розвиток професійного самоусвідомлення молоді. Орієнтація старшокласників на професійну діяльність у системі загальної середньої освіти, молоді у ПТНЗ та ВНЗ різного рівня акредитації потребує наукового переосмислення.

Зазначимо, що підготовка людини до виконання різних соціальних ролей і, одночасно, до здатності самовдосконалення і покращення свого буття – необхідні складові розвитку освіти, тому важливо виховувати відповідальних громадян, здатних працювати та бачити сьогодення і майбутнє. Це не завжди вдається в умовах середньої школи, тому вищій школі необхідно допомагати загальноосвітнім закладам у процесі організації різних форм довузівської підготовки абітурієнтів. Адже довузівська підготовка – це не тільки сходинка до здобуття вищої освіти, а й важливий етап у житті молоді людини на шляху до вибору та оволодіння професією, до подальшого розвитку особистості [1].

Переважає більшість науковців дотримуються визначення доуніверситетської (дovuзівської) підготовки як засобу (способу, інструменту) професійної орієнтації, професійного самовизначення чи

професійного вибору старшокласника, що, на думку науковця Н. Муранової, не зовсім повно відображає сутність і зміст означеного поняття, яке має комплексний нелінійний характер як представлено у табл. 1 [15, С. 60–71].

Таблиця 1.

Категорійні характеристики доуніверситетської (довузівської) підготовки у науково-педагогічних джерелах [15]

Характерна ознака доуніверситетської підготовки	П. І. Б. автора
Доуніверситетська підготовка є структурним компонентом додаткової освіти старшокласників	Д. Князевський, О. Осипенко
Є різновидом допрофесійної освіти старшокласників	Н. Чернова
Є елементом неперервної освіти, проміжною ланкою між загальною середньою та вищою професійною освітою	Н. Красильникова, В. Мурзін, Ю. Францева
Є засобом формування готовності абітурієнтів до навчальної діяльності в умовах вузу	Т. Волгіна, Т. Дерендяєва
Є інструментом професійного вибору, професійної орієнтації, професійного самовизначення старшокласників	М. Капелевич, Л. Кравчук
Є зразком моделі випереджувального навчання	Т. Матекіна
Є специфічною освітньою і розвивальною діяльністю, що сприяє вияву і формуванню професійних якостей майбутніх студентів	І. Сокольчик
Є формою соціалізації старшокласників	Н. Федорова

Дослідник Н. Муранова формулює визначення доуніверситетської підготовки як процесу і результату діяльності соціальної інституції освітнього характеру, створеної вищим навчальним закладом, що забезпечується спеціальними його структурами, здійснюючи підготовку старшокласників до навчання в ньому у процесі оволодіння знаннями і вміннями з окремих дисциплін; зміст цієї підготовки адаптується з урахуванням специфіки і конкретного напрямку професійної підготовки [15, С. 71].

Тому, дуже важливо на етапі професійного самовизначення сприяти молодій людині у виборі професії (спеціальності), залежно від її здібностей, щоб у майбутньому вона була конкурентноздатною на ринку праці та сприяла професійно-кваліфікаційному зростанню. Усе це має забезпечувати ефективна система професійної орієнтації старшокласників ЗНЗ, тому що профорієнтація завжди виконувала та продовжує виконувати надзвичайно важливу роль у виборі учнями майбутньої професії, а також у системі довузівської підготовки молоді [2].

Профорієнтаційна робота є предметом дослідження багатьох дослідників та вчених. Питання змісту та структури загальної профорієнтації розкрито у працях вітчизняних науковців К. Бондарчука, А. Волковського, М. Виноградова, О. Галкіна, І. Гусєва [8], Л. Дробиша [3], А. Журавльова, Н. Калугіна [6], Т. Кожана, Р. Кочетова, Н. Левитіва, В. Майбороди [4], А. Макаренка, А. Меньшикова, Н. Мітіна [7], Н. Муранова [11, 12, 13, 14], В. Савченка, В. Симоненка, С. Сошенка [10], С. Чистякової, Н. Федорової [1] та ін.

Відома дослідниця Н. Федорова вважає, що саме перехід між «середньою ланкою та ВНЗ» пов'язаний з певними труднощами, у т. ч.: здійснення усвідомленого вибору майбутньої професії; відчуття недостатнього рівня підготовки до навчання у ВНЗ; необхідність адаптації до нових умов навчання; пошук свого місця в студентській групі [1].

Слід зазначити, що з представлених складових найважливішим кроком у житті молодої людини є вибір професії, та у цьому важливому виборі їй допоможе грамотна профорієнтаційна діяльність з боку педагогів, працівників ВНЗ, тому що саме професійна орієнтація відіграє важливу роль у довузівській підготовці молодої людини.

Протягом багатьох років, ще за часів радянської влади, перші практичні кроки реалізації професійної орієнтації підлітків здійснив педагог-організатор А. Макаренко. А проблему трудового виховання і профорієнтації учнівської молоді розглядали і такі відомі педагоги, як В. Сухомлинський, Г. Костюк, В. Мадзігон, В. Маляко, К. Платонов, Є. Павлутенков, Д. Тхоржевський, С. Чистякова та ін.

Разом з тим, мало уваги було приділено розробці єдиної системи профорієнтації молоді з точки зору соціальної педагогіки, а саме вдосконаленню методів та інструментарію проведення профорієнтаційної роботи. Це заважало спрямовувати правильний вибір майбутньої професії випускниками ЗОШ, спираючись на особистісні здібності і нахили до певного виду діяльності, негативно позначалося на ефективності профорієнтаційної роботи серед молоді [3].

У сучасному світі найрізноманітніших професій профорієнтація виступає необхідною ланкою зв'язку між молоддю і системою професійної підготовки. І тому, на сьогоднішній день,

профорієнтаційна робота особливо актуальна та відіграє надзвичайно важливу роль у довузівській підготовці старшокласників та випускників ЗОШ. Вивчення та осмислення теоретичної спадщини й практичного досвіду минулих часів сприяє пошуку подальших шляхів розвитку профорієнтації з урахуванням досягнень та помилок минулого.

Отже, доречним є проаналізувати та систематизувати профорієнтаційну роботу вищих навчальних закладів України, у т. ч. і педагогічних, та уточнити поняття «професійна орієнтація».

Проаналізувавши та систематизувавши наукову та історичну літературу, присвячену становленню та розвитку вітчизняної профорієнтації, можна виокремити дві її важливі категорії: перша – видана за часів існування УРСР, друга – видана з моменту набуття Україною статусу незалежної та самостійної держави. Професійна орієнтація на теренах України завжди була складним, часом суперечливим процесом, що характеризується чергуванням періодів активізації та спаду. Кожному з таких періодів притаманні свої проблеми та особливості, але кожен з них є важливим кроком до розбудови вітчизняної профорієнтації.

На нашу думку, у теперішній час потрібно використовувати та вдосконалювати позитивний досвід профорієнтаційної роботи за часів УРСР. Наприклад, у другій пол. ХХ ст. вищі педагогічні навчальні заклади почали розробляти і застосовувати різні форми відбору і залучення до навчання талановитої молоді, організовуючи в колгоспах, радгоспах, на підприємствах гуртки, факультети, школи, класи майбутніх учителів, юних педагогів, математиків, біологів, істориків тощо. Одним із засновників активної зазначеної роботи був колектив Луганського педінституту, який у 1973 р. створив факультет майбутнього вчителя (надалі – ФМВ) за стаціонарно-заочною формою навчання. Відповідно до рішення колегії МОН України відносно питання «Про досвід роботи Ворошиловградського педінституту і органів народної освіти з профільної орієнтації молоді на педагогічну роботу» у квітні 1977 р., було створено ФМВ у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Короленка, НПУ імені М. Драгоманова, Вінницькому педагогічному університеті імені М. Коцюбинського, Ніжинському державному університеті імені М. Гоголя, Миколаївському національному університеті імені В. Сухомлинського та інших педвузах. У 1982 р. досвід Ворошиловградського, Полтавського, Вінницького і Ніжинського університетів з питань профорієнтаційної роботи серед молоді середніх загальноосвітніх шкіл узагальнив Республіканський навчально-методичний кабінет педагогічних навчальних закладів. На основі єдності всіх ланок народної освіти (школа – учень – учитель – педвуз – студент – викладач) в Україні склалося два напрями співпраці школи і педінститутів: допомога учням з боку викладачів і робота студентів у школах юних фізиків, математиків, кібернетиків, біологів, хіміків, географів-краєзнавців, любителів історії, літератури і мистецтв [4]. Цей досвід слід використовувати, враховуючи сучасні можливості інформаційних технологій та сучасні засоби профорієнтаційної роботи.

Щодо самого означення професійної орієнтації, то воно, на нашу думку, також потребує уточнення. Довідникове означення: «Професійна орієнтація (від фран. *orientation* – установка) – комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу працевлаштування молоді, відповідно до бажань, схильностей і сформованих здібностей, з урахуванням потреби у фахівцях народного господарства і суспільства в цілому» [5].

Вітчизняні науковці А. Сазонов, Н. Калугін, А. Меньшиков визначають професійну орієнтацію як діяльність з підготовки молоді до вибору професії, у свою чергу соціально-професійну орієнтацію характеризують як підготовку молоді до вибору професії і свого місця в суспільстві [6]. Сучасна дослідниця Н. Мітіна доводить, що пріоритетними завданнями профорієнтаційної роботи з молоддю є вивчення теорії профорієнтації, що включає в себе: розгляд її об'єктів, принципів, форм, методів, напрямів, критеріїв ефективності; вивчення способів планування профорієнтаційної роботи; оцінка діяльності по вирішенню проблем, пов'язаних з соціально-професійною адаптацією молоді [7]. У межах соціально-педагогічного підходу науковець Д. Парнов визначає профорієнтацію як систему соціальних, економічних, психологічних, педагогічних, медичних положень, що складають технологію соціально-педагогічної підтримки учнів з виявлення та розвитку їх сфери здібностей, професійно важливих якостей тощо [2].

Проаналізувавши та систематизувавши наукову та історичну літературу, ми пропонуємо своє визначення професійної орієнтації. *Професійна орієнтація* – це тривалий і послідовний керівний процес з вибору професії для молоді, котрий необхідно постійно вдосконалювати, відповідно до сучасних вимог суспільства, тому що він відіграє дуже важливу роль у житті молодих людей, на підставі індивідуальних здібностей кожного.

Як зазначали науковці І. Гусев, М. Калашников, О. Качанов, В. Колобашкін, С. Кохтев, процес підготовки та проведення прийому абітурієнтів на перший курс умовно поділяється на три складові [2].

Перша складова містить заходи з професійної орієнтації старшокласників та формує контингент абітурієнтів (робота у школах, організація зустрічей з провідними вченими та викладачами ВНЗ, проведення днів відкритих дверей, олімпіад за відповідними спеціальностями тощо). Друга складова включає організаційні заходи з підготовки до нового прийому у ВНЗ (формування приймальної комісії, підготовка документації, приміщень). Третя складова – це саме прийом студентів на перший курс (прийом документів, зарахування) [2].

Ми вважаємо, що перша складова потребує вдосконалення та уточнення, враховуючи сучасні вимоги щодо індивідуальної професійної орієнтації молоді. Аби заходи з професійної орієнтації старшокласників в системі довузівської підготовки відповідали сучасним вимогам, ми пропонуємо ввести спецкурс у навчальному процесі старшокласників, що допоможе їм в соціально-професійному самовизначенні. Головними напрямками з професійної орієнтації старшокласників у системі довузівської підготовки спецкурсу мають бути: проведення комплексної професійної діагностики старшокласників; допомога у пізнанні своїх індивідуальних здібностей, особливостей; формування у молоді уявлення про сучасні професії і спеціальності; ознайомлення підлітків з можливістю отримання освіти; надання допомоги у написанні резюме, підготовка до співбесіди з роботодавцем, розробка професійних планів. Наведений перелік не можна вважати остаточним. Він може доповнюватись, змінюватись і конкретизуватись відповідно до особливостей та потреб учнів ЗНЗ і можливостей самого навчального закладу.

Таким чином, дослідження в області професійної орієнтації у системі довузівської підготовки носять багатоаспектний характер. На наш погляд, соціально-педагогічний аспект вивчає професійну орієнтацію старшокласників, які мають особливості фізичного, психічного, соціального розвитку в умовах довузівської освіти, орієнтовану на формування соціально-професійних компетенцій. Становлення та розвиток професійної орієнтації на теренах України є складним, часом суперечливим, процесом, що характеризується чергуванням періодів активізації та спаду. Кожному з таких періодів притаманні свої проблеми та особливості, але кожен з них є важливим кроком до розбудови вітчизняної профорієнтації. У цілому погоджуючись із вищевикладеними думками, вважаємо за необхідне визначитися, що в різні часи проводили профорієнтаційну роботу молодого покоління по-різному.

На основі узагальнення наукових поглядів різних авторів ми дійшли висновку, що *професійна орієнтація* – це тривалий і послідовний керівний процес з вибору професії, котрий необхідно постійно вдосконалювати відповідно до сучасних вимог суспільства, на підставі індивідуальних здібностей старшокласників. Вивчення та осмислення теоретичної спадщини та практичного досвіду минулих часів сприяє пошуку подальших шляхів розвитку профорієнтації з урахуванням досягнень та помилок минулого. На нашу думку, професійна орієнтація відіграє провідну роль у довузівській підготовці старшокласників та випускників ЗНЗ тому, що вона допомагає молоді зорієнтуватися у багатому спектрі професій та зробити один із важливіших виборів свого життя – вибір майбутньої професії. Для того, щоб заходи з професійної орієнтації старшокласників в системі довузівської підготовки відповідали сучасним вимогам, ми пропонуємо ввести спецкурс у навчальному процесі старшокласників, що допоможе їм в соціально-професійному самовизначенні.

Невирішеність деяких проблем щодо профорієнтації молоді у системі довузівської підготовки, зокрема запровадження нових форм і методів проведення профорієнтаційних заходів, дає підстави стверджувати про перспективу і актуальність зазначених проблем у майбутньому.

Література

1. Федорова Н. А. Довузовская подготовка как этап становления социальной зрелости старшеклассника : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / Нина Александровна Федорова. – Тюмень, 2004. – 24 с.
2. Парнов Д. А. Социально-педагогический компонент профессиональной ориентации школьников / Д. А. Парнов // Социальная педагогика. – 2011. – № 6. – С.107–114.
3. Дробиш Л. В. Роль профорієнтації у формуванні ефективного кадрового потенціалу підприємств / Л. В. Дробиш // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Серія: Економічні науки. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – № 5(44). – Ч. 2. – С. 104–108.
4. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні. Історія, досвід, уроки (1917–1985 рр.) : [монографія] / В. К. Майборода. – К. : 1992. – 196 с.
5. Психологический словарь. – Електрон. дан. (13 файлів). – 2002–2003. – Режим доступу : <http://azps.ru/handbook/p/prof947.html>. – Назва з екрану.
6. Калугин Н. И. Профессиональная ориентация учащихся / Н. И. Калугин, А. Д. Сазонов, В. Д. Симоненко. – М. : Просвещение, 1983. – 191 с.
7. Митина Н. А. Система профессиональной ориентации молодежи на педагогические специальности :

библиографическое описание / Н. А. Митина, Т. Т. Нуржанова // Молодой ученый. – 2014. – № 4. – С. 1037–1040.

8. Гусев И. Т. Профессиональная ориентация молодежи и организация приема в высшие учебные заведения / [Гусев И. Т. и др.]. – М. : Высш. Школа, 1982. – 128 с.

9. Авдеев Л. Г. Стан та перспективи розвитку професійної орієнтації в Україні : наук.-метод. посіб. для працівників служби зайнятості / Л. Г. Авдеев. – К. : ІПК ДСЗУ, 2012. – 64 с.

10. Сошенко С. М. Професійна спрямованість довузівської підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах / С. М. Сошенко // Класичний приватний університет-2012. – Запоріжжя, 2012. – Вип. № 25(78). – С. 341–348.

11. Муранова Н. П. Розвиток професійного інтересу старшокласників у системі доуніверситетської підготовки / Н. П. Муранова // Вісник ГНПУ ім. О. Довженка : зб. наук. праць ; вип. 20 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка ; відп. ред. О. І. Курок. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. – С. 130–134. – (Серія: Педагогічні науки).

12. Муранова Н. П. Технологія допрофесійної підготовки учнів у профільному загальноосвітньому навчальному закладі: теоретичний аспект / Н. П. Муранова // Технологічні підходи до організації навчального процесу : II Міжрегіонал. семінар, 15–16 берез. 2007 р. : матеріали семінару. – К. : НАУ, 2007. – С. 4–12.

13. Муранова Н. П. Професійно-орієнтаційна робота університету: стан та перспективи / Н. П. Муранова // Методичні аспекти підготовки абітурієнтів до вступу у ВНЗ : VII Міжрегіонал. семінар, 20 квіт. 2012 р. ; матеріали семінару. – К. : НАУ, 2012. – С. 4–9.

14. Муранова Н. П. Фактори вибору професії в процесі фізико-математичної підготовки старшокласників в Інституті доуніверситетської підготовки (ІДП) / Н. П. Муранова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України : Міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 берез. 2013 р. : матеріали конф. / за заг. ред. Е. В. Лузік, О. М. Акмалдінової. – К. : НАУ, 2013. – С. 67–68.

15. Муранова Н. П. Теоретичні і методичні засади фізико-математичної підготовки старшокласників до навчання в технічному університеті : дис. ... док. пед. наук : 10.00.09 / Муранова Наталія Петрівна. – Тернопіль, – 2014. – 490 с.

УДК 372.08

Жирська Галина, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ І САМОРОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається сучасний стан та шляхи формування дослідницької компетентності учнів у процесі вивчення біології. Розкриваються особливості організації спеціального вивчення методів наукового пізнання живої природи, формування дослідницьких умінь та залучення старшокласників до проектної діяльності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, дослідницька компетентність, методи наукового пізнання, дослідницькі уміння, проектна діяльність.

The article deals with the existing situation and the ways of formation of students' research competence in the course of studying biology. The features of special study of methods of scientific cognition of nature, the formation of research skills and high school students involvement in project activities are revealed.

Keywords: competence-based approach, research competence, methods of scientific cognition, research skills, project activities.

Однією з найважливіших особливостей сучасної освіти є зростання значення компетентності у процесі підготовки гармонійно розвиненої особистості. Компетентний учень відрізняється від освіченого тим, що він не лише володіє певними предметними знаннями, уміннями та навичками, за що отримує добрі оцінки, а й може реалізувати їх у своїй різноманітній діяльності; завжди готовий саморозвиватися та виходити за межі програми в оволодінні загальнонавчальними і спеціальними уміннями і навичками. Компетентність допомагає людині ефективно вирішувати різноманітні завдання, що стосуються її професійної діяльності, а також успішно вирішувати повсякденні питання. Вона сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, здатного адаптуватися до змін, вільно володіти професією та орієнтуватися в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності [1, с. 94].

Реалізація компетентнісного підходу в освіті пов'язана з усвідомленням необхідності надання процесу навчання діяльнісного характеру і передбачає підготовку майбутнього випускника загальноосвітньої школи як активного дослідника, що забезпечить спрямованість навчально-виховного процесу на творчий розвиток особистості школяра, задоволення його інтересів та освітніх